

УДК 378.036

ЕСТЕТИЧНЕ В ПРИРОДІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИКО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Котенєва Ірина Сергіївна
м.Старобільськ

У статті визначено актуальність досліджуваної проблеми. Узагальнено сучасні наукові положення щодо сутності феномену естетико-екологічної культури та естетико-екологічної діяльності особистості. Проаналізовано й обґрунтовано естетичне в природі – предмет естетико-екологічної діяльності як засіб формування естетико-екологічної культури особистості. Охарактеризовано катарсис та естетико-екологічний катарсис. Описано особливості розробки виховних заходів як художньо-педагогічного цілого. Змістовно охарактеризовано виховний та розвиваючий ефект, що виникає при моделюванні на заняттях зі студентами спеціальних естетико-екологічних блоків.

Ключові слова: естетико-екологічна діяльність, естетико-екологічна культура, катарсис, естетико-екологічний катарсис, естетико-екологічний блок.

Постановка проблеми. Реалізація ідей української державності на основі корінної перебудови соціально-економічного, політичного, духовного життя нашого суспільства вимагає збільшення культуровагомості всіх соціальних процесів. Культура в самому широкому змісті слова повинна стати стабілізуючим фактором, що активізує, суспільну свідомість. Духовність як серцевина культури суспільства полягає, насамперед, у здатності людей до розуміння, співпереживання, творчості.

Педагогічна інтеграція з її великим духовно-культурним потенціалом може зіграти вирішальну роль у подоланні суспільством глибокої кризи в різних сферах, у тому числі, – у взаєминах із природою. Тому, у нинішніх умовах розвиток естетико-екологічної культури особистості висувається в число пріоритетних. Це посилює увагу до професійно-практичної підготовки майбутнього педагога, досягнення якісно нового рівня.

Аналіз досліджень і публікацій Теоретико-методологічну розробку сутності духовної культури, її структури, соціальних функцій, зв'язки її з різними сферами життя суспільства й видами людської діяльності здійснили вчені філософи М.Бахтін, М.Бердяєв, В.Розанов, В.Соловйов, П.Флоренський. Проблема зв'язку мистецтва й духовної культури та його місця у її структурі вивчали Ю.Борев, О.Буров, В.Ванслов, Е.Володін, Ю.Давидов, А.Зись, В.Іванов, М.Киященко, О.Лармін, Ю.Лотман, Ю.Лукин, М.Овсянников, Ю.Фохт-Бабушкін, Г.Шевченко. Питання вивчення естетичних чинників природи як естетичної цінності розглядалися А.Гульною, О.Дробницьким, Д.Лихачовим, М.Мамардашвілі, Я.Минявичусом, М.Пришвіним, Л.Столовичем. Взаємозв'язок естетичної й екологічної культури вивчали Г.Апресян, С.Безклубунко, М.Поспелов, І.Смольянинов, В.Шестаков, Л.Юлдашев.

Мета статті – проаналізувати й обґрунтувати естетичне в природі – предмет естетико-екологічної діяльності як засіб формування естетико-екологічної культури особистості.

Концепція нашого дослідження мала своїм стрижнем наступну ідею: естетичне в природі – предмет естетико-екологічної діяльності, засіб формування естетико-екологічної культури. Розробка зазначених взаємозв'язків повинна забезпечити досягнення мети дослідження: визначення оптимальних умов формування естетико-екологічної культури особистості. Дослідження показало, що такими умовами є: використання мистецтва для цілісного духовного впливу на особистість; підвищення оснащеності естетико-екологічної діяльності особистості одночасно на трьох рівнях(мотиваційному, теоретичному й практичному).

Відносини людини із природою завжди усвідомлювалися як процес взаємодії й взаємовпливу. Відповідно до рос-

ту інтелектуального, духовного й практичного потенціалу людства відбувалися зміни в системі „суспільство – природа”: Від марновірного шанування й обожнювання природних сил до утвердження паритетних відносин з ними й грубим насильством над природним середовищем перебування, ігнорування стійких, закономірних зв'язків між її явищами.

Глобальна екологічна криза останніх десятиліть викликала позитивні процеси у світовій свідомості. Ідеї „скорення природи” перемінюються твердженням ідеалу „гармонійної взаємодії” з нею. Разом з тим, людство усвідомило, що сучасна екологічна криза носить не тільки матеріальний, але й духовний характер. Адже з Землі катастрофічно швидко зникає краса природи, її естетична цінність.

Аналіз естетичного в природі дозволив зробити наступні висновки:

- природа як естетична цінність є одним з компонентів духовної культури, у той же час її можна розглядати як один із засобів духовного, цілісного розвитку особистості;
- маючи об'єктивні естетичні якості, природа може задовольняти духовні інтереси й потреби людини;
- естетична цінність природи синтезує різноманітні духовно-практичні відносини людей.

Естетичні якості, об'єктивно властиві природному середовищу, дозволяють говорити про його специфічну функціональність. Аналогія функціонального призначення культурних феноменів – мистецтва й природи, дозволяє спиратись на структуру й властивості мистецтва для з'ясування системи функцій природи. Це значить, що мистецтво може розглядатися як модель природи в її естетичній якості й може озброювати людину досвідом спілкування із природою через досвід спілкування з мистецтвом.

Здійснений аналіз різних підходів до виділення функцій мистецтва, дозволив розробити систему естетико-екологічних функцій природи, представлених: гедоністичною, пізнавальною, комунікативною, патерналістичною і творчою.

Естетико-екологічне виховання виділяється як самостійний напрям у педагогіці завдяки тому, що має особливий власний предмет.

Предметом естетико-екологічного виховання є: краса самої природи; краса природи, відбитої в мистецтві; краса відносин людини до природи.

Краса в цьому випадку виступає узагальненою, інтегративною характеристикою об'єктів і закономірностей дійсності, втілюючи в себе одночасно і якість, і відношення.

Центральним моментом у розробці проблеми естетико-екологічного виховання є питання про сутність естетичного взагалі й естетичного в природі, зокрема. Ця категорія має давню історію наукової розробки, тому що виражає саму серцевину духовно-естетичних відносин людини до дійсності й несе в собі розгадку генезису мистецтва, його різноманітних соціальних функцій. Естетичне в мистецтві представлено в концентрованому, спеціально організованому виді, хоча, безумовно його присутність у житті суспільства, взаєминах людей, в об'єктах і явищах живої й неживої природи.

Слушною є думка А.Лосєва про те, що естетичне припускає таке внутрішнє життя предмета, що дано й зовні, і таке зовнішнє оформлення, що дає можливість безпосередньо бачити його внутрішнє життя. Тому те, що ми називаємо красою, гарним, прекрасним, є певного роду досягнення призначеного, гармонія внутрішнього, поставленого у вигляді мети і зовнішнього даного як досягнення цієї мети. На наш погляд, це визначення найбільш адек-

ватно розкриває сутність естетичного як у мистецтві, так і у природі, наголошуючи на діалектичному взаємозв'язку внутрішнього і зовнішнього, форми й змісту, мети й функції. Категорія прекрасного обов'язково співвідноситься з такими поняттями як потворне, піднесене й низинне, трагічне і комічне, що є базовими в естетиці. Мистецтво відбиває, творить світ за законами краси. У справжнім мистецтві не-естетичне перетворюється в естетичне. Висловлена теза вимагає з'ясування критеріїв і показників естетичного, прекрасного в природному середовищі й відбитті в мистецтві.

Ми пропонуємо скористатися аналогією міжфункціонального призначення двох культурних феноменів – мистецтва й природи. Вихідна теоретична послідовність може бути сформульована так: естетичне сприйняття природи аналогічне сприйняттю мистецтва. Ми естетично ставимося до явищ природи, начебто вони – твори мистецтва. Взагалі в естетичному світосприйманні кожна людина виступає якоюсь мірою художником. Вона – художник і глядач одночасно. Це значить, що мистецтво може розглядатися як модель природи в її естетичній якості; ставлення до мистецтва, досвід спілкування з ним озброює людину досвідом спілкування з природою. Насамперед, відзначимо, що мистецтво є поліфункціональною системою і багатство його функцій є проявом багатства його компонентів і форм їхньої взаємодії.

Розглянемо систему функцій, які виділяються дослідниками, для характеристики природи як естетичного феномену. Серед науковців домінує точка зору, що в основі виділення функцій мистецтва лежить розмаїття видів людської діяльності. Відповідно, які види діяльності людини в природі, такі і її функції. Через діяльність визначається людське ставлення до природи, а ставлення до природи є вона сама як естетико-екологічна цінність для людини.

Ю.Борев, виходячи з поліфункціональності мистецтва, указує на такі його функції, як: суспільно-перетворююча (мистецтво як діяльність); пізнавально-евристична (мистецтво як знання й освіта); художньо-концептуальна (мистецтво як аналіз стану світу); функція передбачення (мистецтво як пророцтво); інформаційна й комунікативна (мистецтво як повідомлення й спілкування); виховна (мистецтво як катарсис; формування цілісної особистості); естетична (мистецтво як нормування творчого духу й ціннісних орієнтацій); гедоністична (мистецтво як насолода). Системостворюючим фактором, на думку автора, виступає функція соціалізації особистості й твердження її самоцінності.

За концепцією М. Кагана, соціальні функції мистецтва є складно організованою, багаторівневою, динамічною системою, у якій діють координаційні й субординаційні зв'язки. Соціально-організаційна функція характеризується як базова ланка всієї системи. В загальному вигляді в систему функцій входять: духовне піднесення людини; індивідуалізація соціуму; соціалізація індивідуума; естетичне оформлення колективних дій; „код” у спілкуванні культур; самосвідомість культури; естетичне вдосконалювання природного середовища, людського тіла; саморозвиток мистецтва.

Ю.Лукін аналізує функції мистецтва як підсистеми художньої культури, що задовольняє різноманіття людських потреб і втілює багатство проявів людської життєдіяльності. Бажаючи уникнути абсолютизації ролі однієї із функцій, автор не виділяє головної, наполягає на тому, що сила мистецтва – в одночасному, цілісному впливі на людину. Мистецтво характеризується наступними функціями: пізнавальна, соціальна, ціннісно-орієнтаційна, соціально-організуюча, семіотична (збереження й передача в системах знаків і символів художніх цінностей), комунікативна, гедоністична, видовищна (розвага, гра, відпочинок) і естетична (формування художньо-творчих здібностей у результаті спілкування з мистецтвом).

Л.Столович виводить свою систему функцій на основі виділення різних аспектів мистецтва. При цьому він вважає, що жодна функція мистецтва сама по собі, поза

зв'язком з іншими не може бути правильно осмислена у своїй соціальній спрямованості. Завдяки таким аспектам мистецтва, як інформаційний, психологічний й оцінний, здійснюється пізнавально-оцінна функція. Соціальний, творчий і знаковий аспекти обумовлюють комунікативну функцію мистецтва. Психологічний, гедоністичний і творчий аспекти визначають функцію, яку можна назвати творчо-виховною – пробудження в людині творчих потенцій, у тому числі художньо-естетичних.

Принципово важливими для подальшого розгляду проблеми є наступні ідеї: поліфункціональний характер природи як естетичного феномену; наявність ієрархічної системи соціальних функцій природи; взаємозв'язок функцій природи зі структурою людської діяльності й потребами людей; цілісний вплив естетичного в природі на людину.

Головна специфіка соціальних функцій природи детермінується тим, що вона, у першу чергу, є матеріально-фізичний феномен, а потім – духовно-естетичний. Природа здійснює на людину цілісний духовно-фізичний вплив. При цьому людина вступає з нею у взаємодію теж як духовно-фізична істота, що цілісно проявляє свою життєву активність у єдності біологічного й соціального. Характер діяльності людини стосовно природи визначає її соціальні, у тому числі, специфічні естетико-екологічні функції. Ці функції вимагають визначення сутності естетико-екологічної діяльності. Ми визначаємо її як сприйняття, розуміння, спілкування, збереження й творчість естетичного в природі (у тому числі через мистецтво).

Головною естетико-екологічною функцією природи є катарсисна. У ній підсумовуються всі попередні специфічні й неспецифічні функції природи.

Естетико-екологічний катарсис – це процес і результат цілісного духовно-фізичного піднесення особистості під впливом сприйняття, розуміння, спілкування, захисту й творчості естетичного в природі. Зміст і соціально-особистісне значення катарсису визначається, таким чином, змістом і значенням самої естетико-екологічної діяльності.

Катарсис є по своїй природі синтетичним і різнобічним феноменом, що включає в себе психофізіологічні, психологічні, соціально-психологічні, моральні, інтелектуальні фактори. Саме тому він характеризує цілісний вплив на цілісний світ людської особистості. Зрозуміло, що жоден з моментів в естетико-екологічному катарсисі не може бути абсолютизований. Катарсис містить несвідомі й свідомі моменти. Як процес він не усвідомлюється людиною, але, як результат завершеної естетико-екологічної діяльності, може бути усвідомлений, тому що особистість у цьому випадку сприймає й оцінює свій стан як би відсторонено. Катарсис має індивідуальні форми прояву в різних людей і може бути не тільки бурхливим, але й стриманим (залежно від їх психологічних, культурних й інших особливостей). У катарсисі ми бачимо, в першу чергу, духовне піднесення (домінування загальнолюдських гуманістичних цінностей і ідеалів), а потім – духовне очищення (рятування від споживацьких, насильницьких принципів і підходів до природи). Катарсис затверджує позитивні зразки взаємодії з природою, з'єднані з глибоким особистісним переживанням її естетичних сторін. Однак, він не тільки естетичне відношення до прекрасного в природі або в мистецтві, але й відношення особистості до своєї естетико-екологічної діяльності. Особистість переживає, з одного боку, стан глибокого задоволення собою, своєю світоглядною позицією, а з іншого, сповнена особливим ентузіазмом, бажанням й умінням творити естетичне в природі.

Катарсис від естетико-екологічної діяльності значно багатший і складніший, ніж катарсис від сприйняття естетичного в мистецтві або в процесі художньої творчості. Катарсис – це не тільки естетичне переживання. Емоційно-почуттєвий компонент може розглядатися як центральний, але зовсім не єдиний. В естетико-екологічному катарсисі зли-

ваються, насамперед, інтелектуальні, емоційні, моральні компоненти, завдяки чому ми кваліфікуємо його як світоглядний інтеграл. При цьому катарсис не послідовно, а одночасно реалізує всі естетико-екологічні функції природи. Внутрішній механізм катарсису підкоряється закону єдності й боротьби протилежностей. У ньому зіштовхуються різні, часто протилежні, ідеї, почуття, потреби, оцінки способи діяльності. Взаємно координуючи один одного, вони впорядковуються в систему завдяки перевазі логічних, емоційних, моральних й ін. „аргументів” на користь світоглядної позиції. Твердження даної позиції як домінанти і свідчить про катарсис. Завершальна стадія катарсису встановлює духовно-психологічну рівновагу в суб'єкті естетико-екологічної діяльності. Реалізовані форми поведінки здобувають значення духовно-практичних цінностей для особистості і, закріплюючись у її досвіді, проєктують майбутні дії та вчинки відносно природи.

Джерелом формування естетико-екологічної культури виступає як естетичне в природі, так і відбиття природної краси й гармонії в мистецтві. Найважливішою умовою реалізації специфічного шляху формування естетико-екологічної культури особистості є використання мистецтва, взаємодії різних його видів. Особливе виховне значення мистецтва обумовлене його цілісним впливом на інтелектуальну й емоційно-вольову сфери людини. Естетико-екологічне відношення виникає тоді, коли природа з'являється для суб'єкта як естетична цінність.

Наша концепція естетико-екологічної культури будується на ідеї художньої оснащеності естетико-екологічної діяльності. Оснащеність означає ступінь розвитку естетико-екологічних потреб й естетичних емоцій, рівень володіння естетико-екологічними знаннями й уміннями, необхідними для здійснення практичної поведінки.

Базою для розвитку естетико-екологічної свідомості особистості є глибокі науково-теоретичні знання про природу, про людину і її культуру, про відносини суспільства із середовищем своєї життєдіяльності.

Для навчання особистості сприйняттю естетичного в природі ми вважаємо за можливе використання методики, запропонованої Л.Виготським стосовно творів мистецтва. Відповідно до неї, „усякий твір мистецтва природно розглядається як система подразників, свідомо й навмисно організованих з таким розрахунком, щоб викликати естетичну реакцію. При цьому, аналізуючи структуру подразників, ми відтворимо структуру реакції” [2, с.34].

Краса в мистецтві й природі „схоплюється” майже миттєво і цілісно, що змушує думати, начебто цей процес скоріше ставиться до сфери несвідомого, ніж свідомого. Однак, ідучи шляхом домінантного аналізу природного образу прекрасної природи й художнього образу природи у творі мистецтва, можна закласти основи естетико-екологічної культури особистості. Мистецтво насолоди піддається вихованню, стверджував Л.Виготський.

Нам глибоко близька думка О.Леонтьєва про те, що розвиток особистості відбувається не стільки в сфері споживання, скільки в сфері творення. Тому засвоєння естетико-екологічних знань, сприйняття особистістю естетичного в природі обов'язково повинні бути доповнені його активним творенням в умовах педагогічного процесу. Це – дві взаємозалежні, взаємодоповнюючі складові частини нашої концепції, які забезпечують головну умову формування естетико-екологічної культури особистості. Розробка вихов-

них заходів як художньо-педагогічного цілого, безсумнівно, буде цьому сприяти. Якщо скористатися аналогією, то правильно організований з методичної й художньо – естетичної точки зору виховний захід подібний твору мистецтва. Як видно, основним критерієм в оцінці виховних заходів, для розвитку естетико-екологічної культури, буде той же, що застосовував для оцінки творів мистецтва Л.Толстой. „... Головна риса всякого щирого художнього твору – цілісність, органічність така, при якій найменша зміна форми порушує значення всього здобутку. У дійсному художньому творі – вірші, драмі, картині, пісні, симфонії – не можна вийняти один вірш, одну сцену, одну фігуру, один такт зі свого місця й поставити в інше, не порушивши значення всього здобутку, точно так само, як не можна не порушити життя органічної істоти, якщо вийняти один орган зі свого місця і вставити в інше” [7, с.161].

Вважаємо за необхідне чітко відповісти на запитання, чому виховний захід повинен бути художньо-педагогічним цілим. Він є педагогічним, по цілях і змісту, а художнім – по засобах і формі. Однак, як не можна повністю розділити зміст і форму (форма змістовна, зміст оформлений), так не можна поставити в абсолютну опозицію педагогічні й художні сторони у виховному заході.

Великий виховний, розвиваючий ефект виникає при моделюванні на заняттях спеціальних естетико-екологічних блоків, присвячених якій-небудь одній проблемі. Наприклад, східний регіон України відноситься до степової зони, що дозволяє використати природну домінанту „степ” для виконання комплексу естетико-екологічних завдань. Створенню цілісного образу степу сприяли всілякі види діяльності, життєвого й художнього досвіду: сприйняття краси природи в природних умовах й у творах мистецтва; участь у педагогічній творчості (створення тематичних виховних заходів); використання образів природи з літератури, живопису, музики, художньої фотографії, пісенного мистецтва; застосування образно-художнього й поняттєво-художнього аналізу; з'єднання чужого й власного естетико-екологічного досвіду.

Природними домінантами для подібних блоків естетико-екологічних завдань можуть бути обрані будь-які об'єкти і явища природи окремих регіонів України – Карпат, Полісся, Донбасу, Причорномор'я й ін. Наприклад, пора року, доби; тварини й птахи; дерева, чагарники, рослини; ріки, озера, струмки; садово-паркове мистецтво; мінерали й ін.

Хотілося б підкреслити найважливіші вимоги до побудови естетико-екологічних блоків: організація різноманітних видів діяльності; розвиток системи естетико-екологічних якостей і властивостей особистості – потреби в спілкуванні з природою, любові до неї, образного художнього мислення, естетичного смаку й ін.; висока художність використовуваних матеріалів; сполучення орієнтації на образ національної природи з розкриттям її багатства й виразності в інших культурно-географічних регіонах; розробка виховних заходів як художнього педагогічного цілого.

Висновок. Вищевикладене дозволяє стверджувати, що природа має великий виховний потенціал. Естетичне в природі (її краса, неповторність, естетична цінність) можуть виступати як засіб формування естетико-екологічної культури. **Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження** пов'язуємо із забезпеченням й оптимізацією цілісного освітньо-виховного середовища внз, формуванням естетико-екологічної культури майбутніх учителів.

Література та джерела

1. Боров Ю.Б. Эстетика / Юрий Борисович Боров. – М.: Политиздат, 1981. – 399 с.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. В.В.Давыдова. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.
3. Каган М.С. Социальные функции искусства / Моисей Самойлович Каган. – Л.: Знание, 1978. – 34 с.
4. Лосев А.Ф. Дерзание духа/ Алексей Фёдорович Лосев. – М.: Политиздат, 1988. – 366 с.
5. Лукин Ю.Б. Художественная культура зрелого социализма / Юрий Борисович Лукин. – М.: Искусство, 1977. – 271 с.
6. Столович Л.Н. Философия красоты / Леонид Наумович Столович. – М.: Политиздат, 1978. – 118 с.
7. Толстой Л.Н. Что такое искусство? Собр. соч.: В 20-ти т. – М., 1964. – Т.15. – С.156-161

В статье определена актуальность исследуемой проблемы. Проанализировано и обосновано эстетичное в природе – предмет эстетико-экологической деятельности, как средство формирования эстетико-экологической культуры личности. Определена главная эстетико-экологическая функция природы – катарсическая. Представлена особенность разработки воспитательных мероприятий, как художественно-педагогического целого. Содержательно охарактеризован воспитательный и развивающий эффект, который возникает при моделировании на занятиях со студентами специальных эстетико-экологических блоков

Ключевые слова: эстетико-экологическая деятельность и культура, катарсис, эстетико-экологический катарсис, эстетико-экологический блок.

The author of the article has considered the problem formation of ecological culture of an individual. In the article the urgency of the investigated problem has been defined. Modern scientific positions on the essence of the phenomenon of aesthetics-ecological culture and aesthetics-ecological activity of a person have been generalized. The basic idea has been formulated: aesthetics-ecological culture, position, activity, aesthetics-ecological-pedagogical activity. Aesthetics in nature – subject of aesthetics-ecological activity, as a mean of formation of aesthetics – ecological culture of a person has been analysed and proved. Potential of the aesthetic in nature, having big educational potential, has been analysed. The analysis of different approaches selection on functions of art has been conducted, allowing to represent the system of aesthetics-ecological functions of nature. It has been determined that main aesthetics-ecological function of nature is the Qatar. Main features of educational actions development have been defined: art and decorative-pedagogical. Educational and developing effect has been informatively described, which arises while modeling with students on lessons of special aesthetics-ecological blocks.

Key words: aesthetic-ecological activity and culture, Qatar, aesthetics-ecological Qatar, aesthetics-ecological block.

УДК 378.096.373.51

ПРО СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

Котєнєва Юлія Миколаївна

м.Старобільськ

У статті визначено актуальність досліджуваної проблеми для сучасної теорії та практики. На основі проведеного аналізу наукових підходів до визначення понятійного кола дослідження представлено особисте визначення поняття „професійна кар'єра”, „кар'єрна компетентність” (як здатність до кар'єрного цілепокладання, кар'єрного планування і вирішення кар'єрних проблем), „кар'єрна самоефективність” (self-efficacy). Ретельно проаналізовано можливості компетентного, змістового та процесуального підходів щодо визначення структурних компонентів професійної кар'єри. Змістовно охарактеризовані складові професійної кар'єри студента педагогічного коледжу: аксіологічний („кар'єрне ядро”), гносеологічний, діяльнісний, рефлексивно-оцінний.

Ключові слова: кар'єра, професійна кар'єра, кар'єрограма, кар'єрна само ефективність (self-efficacy), кар'єрне ядро, кар'єрна компетентність, кар'єрний маршрут, програма Self-branding.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві триває період активних соціально-економічних перетворень, що обумовлюють зміну характеру вимог, пропонованих майбутньому фахівцеві. У зв'язку з цим однією з найважливіших проблем педагогічної освіти стає пошук нових підходів до підготовки компетентних, висококваліфікованих фахівців конкурентоспроможних на ринку праці, відповідальних, цілеспрямованих, готових до реалізації особистої професійної кар'єри. За таких вимог одним з пріоритетних завдань сучасної професійної освіти в Україні є підготовка конкурентоспроможного, компетентного фахівця зі сформованими уявленнями про майбутню професійну кар'єру вже на етапі фахової підготовки.

Професійне становлення особистості здійснюється успішно, якщо в процесі навчання формується система адекватних уявлень про професійну кар'єру, які впливають на формування життєвих та професійних планів особистості, організують і спрямовують її активність, надають їй якісну своєрідність, неповторний індивідуальний і соці-

альний вигляд. Наявні в суб'єкта уявлення про професійну кар'єру впливають на професійний розвиток, і виступають у якості регуляторів професійного самовизначення.

Аналіз досліджень і публікацій. Професійна кар'єра осмислюється сучасними науковцями (К.Абульхановою-Славською, З.Акбієвою, М.Александровою, С.Джанер'ян, Е.Зеером, Н.Кірт, Є.Клімовим, А.Марковою, Л.Мітіною, Є.Могилювкіним, О.Молл, М.Пряніжніковим, О.Садон, О.Цариценцевою) як важливий показник розвитку людини в соціальній системі, пов'язаний зі знаходженням професійної самоідентичності, мобільністю, відповідальністю, прийняттям культури, ціннісних орієнтацій професійного середовища, безперервної самоосвіти, саморозвитку, самоактуалізації. У педагогічних дослідженнях останніх років (Т.Жданко, М.Морозова, А.Нагорная, М.Хортова) проблеми становлення професійної кар'єри розглядаються в рамках професійного самовизначення і становлення, конкурентоспроможності. Усі дослідники відзначають, що в період одержання професійної освіти немає усвідомленості студентами важливості цього етапу для майбутнього професійного і кар'єрного розвитку. Це проявляється у відсутності постановки кар'єрних цілей, планів, невмінні організувати свою діяльність відповідно і до них адекватно оцінити свої можливості в професійному і кар'єрному розвитку.

Серед закордонних досліджень слід особливо виділити внесок А.Бандури (A.Bandura), який розглянув ключову особистісну детермінанту професійного й кар'єрного успіху самоефективність (self-efficacy); Дж.Роттера (J.Rotter) у вивченні особистісних факторів (locus of control), що забезпечують успішну професійну кар'єру, М.Лондона (M.London), який увів у понятійний апарат сучасної закордонної теорії кар'єри терміни: „кар'єрний інсайт” (careerinsight), „ідентифікація з кар'єрою” (careeridentity), „кар'єрна стійкість” (careerresilience); Д.С'юпера (D.Super) – концепція „життєвих кар'єр”; Д.Хол і Ф.Марвіс (D.Hall, P.Mirvis) – концепція поліваріативної кар'єри; Е.Шейн (E.Schein) – теорія ключових моментів кар'єри – „кар'єрних якорів”, а також роботи